

Bronsåldershästarna från Tågaborg i nytt ljus

Av Inga Ullén och Hubert Hydman

Ullén, I. & Hydman, H., 2024. Bronsåldershästarna från Tågaborg i nytt ljus. (The Bronze Age horses from Tågaborg revisited.) *Fornvännen* 119. Stockholm.

This paper discusses a Bronze Age hoard, found at Tågaborg in 1895, in the city of Helsingborg. The find is regarded as one of the most important from the Early Bronze Age in Sweden, 1500–1300 BC. It includes two small bronze horse sculptures, four spearheads and three axes made from bronze. In 2002 replicas of the horse figurines were made for exhibition purposes, along with a new examination. It turned out that the bronze horse hoofs were designed as deer hooves. Besides, traces on the preserved head of one of the horse figurines showed signs of fitting for antlers, now lost. Considering these observations, we suggest that the bronze horse sculptures at Tågaborg instead should be interpreted as deer within the *Cervidae* family. In the article the symbolism of stags versus horses is briefly touched upon and related to rock carvings, miniature wagons and antler deposits (with a ritual intent) in wet land.

Keywords: Scania, Bronze Age, bronze figurines, horse, stag

Inga Ullén, Karlbergsvägen 9, SE-113 27 Stockholm
ingaulen@me.com

Hubert Hydman, Genvägen 2B, SE-184 50 Åkersberga
contact@huberthydman.com

Bakgrund

Tågaborgsfyndet är ett av Sveriges mest kända från äldre bronsåldern. Det består av två små hästskulpturer varav den ena med bevarat huvud, vidare fyra spjutspetsar och tre avsatsyxor. Allt är gjutet i brons (fig. 1). Föremålen hittades mer eller mindre samlat år 1895 under bygget av en cykelbana på krönet av Tågaborgshöjden i Helsingborg. De kom till Statens historiska museum (SHM) vid olika tillfällen och är därför uppdelade på flera förvärvsnummer mellan åren 1900 och 1904. En av hästarna, den med bevarat huvud, köptes in tillsammans med en avsatsyxa och en spjutspets från en antikvitetshandlare i Stockholm. Han hade införskaffat dem av en av arbetarna vid bygget. Den andra hästen och en spjutspets hittades enligt knapphändiga uppgif-

ter mellan 0,5–0,8 meter under jorden. Slutligen löstes två avsatsyxor och två spjutspetsar in från en rätt motvillig fabrikör i Helsingborg. Han hade, liksom antikvitetshandlaren, i sin tur köpt dem av en av arbetarna vid bygget. De närmare fyndomständigheterna är således rätt oklara och föremålen kom mestadels till SHM på omvägar.

Det är framför allt en uppgift som kommit att prägla tolkningen av Tågaborg. På fyndplatsen hittades också en brons-skiva av ”ungefär ett spadblads storlek” och ”en sönderslagen, mindre bronsvagn” (uppgifter i brev från Dr. C. Wibling, ATA). Dessa föremål lämnades aldrig in till de antikvariska myndigheterna. Den unge amanuensen T. J. Arne, anställd på Vitterhetsakademin, gjorde därför en tjänsteresa till

Fig. 1. Tågaborgsfyndet. Foto: Christer Åhlin (SHM). – The Tågaborg find.

platsen år 1904 för att söka efter de försvunna föremålen. Efter att blivit nekad av förmannen att få namn på de män som deltog i grävningsarbetet fick Arne annonsera om upplysningar i lokalpressen, men det var förgäves. Då danska uppköpare brukade göra affärer i Helsingborgstrakten reste han vidare till Köpenhamn i sin jakt på de saknade fynden men inte heller här fanns upplysningar att få. På danska Nationalmuseet hänvisade man till att föremålen kan ha försvunnit till Berlin (resebrev ATA).

I Danmark hade då den sensationella Trundholmsvagnen ('Solvognen') nyligen hittats på en tuva i Trundholms mosse på nordvästra Själland, år 1902. Vagnen, en miniatyrmodell i brons, är samtida med Tågaborgsfyndet och består av en hästfigur som drar en rund, spiralornerad bronsskiva, guldbelagd på ena sidan. Ekipaget står på en hjulförsedd vagn. Fyndet ansågs direkt som centralt för förståelsen av den del av äldre bronsålderns kosmologi som har koppling till solen. Det blev nu den självklara förebilden till det betydligt mer fragmentariska Tågaborgsfyndet

– och inspirerade till och med till en rekonstruktion med den danska vagnen som utgångspunkt men i stället med den ena Tågaborgshästen som dragare (fig. 2–3).

T. J. Arne gjorde själv också en utgrävning på den utpekade plats som hästarna och övriga föremål hittats, men området var under exploatering och cykelvägen höll på att göras om till en större väg med stenbeläggning. Inga bronsföremål framkom, däremot hittade Arne i sandlagret under den störda ytan en eldpåverad järnkniv och ett bränt ben, vilket kan tyda på rest av en järnåldersgrav. Tillhuggen flinta fanns redan i toppen av sandlagret och ökade sedan hela vägen ned till schaktets botten på ett djup av 0,7–0,8 m. Fynden indikerar att platsen varit besökt, möjligen redan på stenåldern och därefter under brons- och järnåldern.

Föremålen i fyndet och nytt förslag till tolkning

Hästfiguren med bevarat huvud är gjuten med smal, trind kropp och en mycket lång framsträckt hals, vid något tillfälle avbruten och hoplimmad

Fig. 2. Trundholmsvagnen ('Solvognen'). Foto: Nationalmuseet, Köpenhamn (wikimedia commons). – The 'Sun wagon' from Trundholm.

igen. I det vänstra ögat sitter en bärnstensknap. Det högra ögat är borta tillsammans med en del av hjässan. Där är lerkärnan synlig. Hästens längd är 17,4 cm och höjden 8,4 cm (Oldeberg 1974, s. 48). Enligt SHM:s föremålsbeskrivning är benen tämligen naturtrogna, svans och genitalier antydda. Den andra hästen, också den gjuten, är 13,2 cm lång och 6,85 cm hög i sin bevarade del. Huvudet saknas och den inre lerkärnan är synlig. Även här är svans och genitalierna antydda. En fot förlorades vid en teknisk undersökning vid Riksantikvarieämbetet (RAÄ) år 1961 och kompletterades år 1962.

De fyra spjutspetsarna är alla likartade i utformningen och av den skandinavisk/nordtyska typen 'Ullerslev'. Dekoren består av inpunsade linjer och trekanter vid holkarnas bas (Montelius 1917, nr 913; Jacob-Friesen 1967; Oldeberg 1974, s. 47). Spetsarna är mer eller mindre skadade och den gröna patinan är delvis blank, delvis bortvittrad. Längden på dem är 24,6, 25,0, 25,5 och 26,9 cm. Yxorna, varav en så kallad 'praktyxa', har också skador och slitna egg, troligen orsakade av lång användning. De två avsatsyxorna är 16,8 respektive 18,4 cm långa och eggarnas bredd 4,7 respektive 4,8 cm. Praktyxan är längre och slankare med utsvängd egg. Den är 24,9 cm lång och med en eggbredd på 6,4 cm (Oldeberg 1974, s. 48). Dateringen av hela fyndet baseras

Fig. 3. Tidig rekonstruktion där det ena Tågaborgsdjuret har ersatt den danska hästen på Trundholmsvagnen (kopia). Foto: ATA. – An early 'imaginary' reconstruction based on the idea of a connection between the finds from Tågaborg and Trundholm.

på avsatsyxorna och spjutspetsarna som tillhör Montelius period II, 1500–1300 f. Kr.

Tolkningen av Tågaborgsfyndet som en enklare utförd motsvarighet till den danska Trundholmsvagnen fick fäste och har därefter alltmer förstärkts, särskilt under senare år. Uppfattningen om att de två Tågaborgsdjuren är hästar kan numera betraktas som allmängods i den arkeologiska litteraturen. År 2002 gjordes en kopia av hästarna till de förhistoriska utställningarna på Dunkers kulturhus i Helsingborg. Involverade i arbetet var författarna, då anställda på SHM och RAÄ, tillsammans med Herman Bergmans konstgjuteri i Stockholm. Då gjordes också en tillståndsbedömning av hästfigurinerna. Ganska omgående kunde konstateras att hästarnas hovar är utformade som klövar – förutom på den under 1960-talet ersatta foten på hästen utan huvud (fig. 4–6). På hästen med bevarat huvud är en bakfot och en framfot ofärdig i gjutningen medan de övriga är tydliga. Utförandet har paralleller både på avbildningar och hos gjutna hjortfiguriner på olika håll i Eurasien. Det gäller även klövdjur generellt, till exempel i Anatolien (XIb 2869 Neues Museum). Att klövskårorna skulle ha tillverkats i syfte att fästa djuren i ett underlag är mycket osannolikt, då de inte är genomgående och varierar i utförandet. De få jämförbara exemplen av bronsåldersföre-

Fig. 4. Tågaborgshjortarna med synliga klövar. Foto: Inga Ullén. – The cervids with visible hooves.

Fig. 5–6. Detaljbild av klövarna. Foto: Inga Ullén. – Detail of the hooves.

mål med fästen som finns i Sydsandinavien har haft tappar, ofta platta och/eller nitar. De skiljer sig därigenom från den danska Trundholmshästen med sina elegant utförda hovar, något som den delar med bland annat antika avbildningar i södra Europa.

Utöver klövarna fanns spår av ett halvcirkelformat urtag på det bevarade hästhuvudet.

Där har separat tillverkade horn varit lämpliga att placera in, andra alternativ är svåra att föreställa sig. Urtaget gick genom bronsskalet in i lerkärnan (fig. 7–8). Djurens gracila kroppsform med långa smala halsar är också ett drag som skiljer dem från den danska Trundholmshästen, även om enbart kroppsformen i sig inte kan tas som garanti. Fyrfotad juren som är avbildade på

Fig. 7. Halvcirkelformigt urtag på hästens huvud. Urtaget har en slät, ljusare yta med ett svagt spår av nötning och skiljer sig från omgivande lerkärna, sett från sidan. Foto: Inga Ullén. – Signs of suitable fitting for (now lost) antlers.

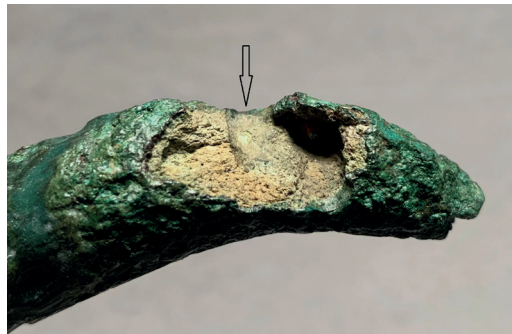

Fig. 8. Detalj, foto taget från ovasidan. Foto: Inga Ullén. – Detail from above.

hällarna i Sagaholmsgraven utanför Jönköping har liknande former och är tolkade som hästar (Goldhahn 1999, s. 72; jfr Kristiansen & Larsson 2005; se dock Wihlborg 1978; Malmer 1981, s. 93).

Vidare är de stumpar som i registren beskrivs som påbörjade svansar hos Tågaborgsdjuren i själva verket korrekt avbildade om det rör sig om hjortdjur, vilket skiljer dem åt från Trundholms-hästen. Utifrån argumenten ovan vill vi därför ansluta oss till Andreas Oldebergs tveksamhet när han betecknade ordet 'häst' med ett (?) i sin omfattande publikation *Die ältere Metallzeit in Schweden I*, en reservation som inte tagits upp för diskussion i senare arbeten (Oldeberg 1974, s. 47). Vårt förslag till tolkning är nu i stället att Tågaborgshästarna föreställer hjortar i brons.

Hjorten som symbol

Hjorten tillhör de djur som varit föremål för människors projicering såväl under förhistorien, som under medeltiden och in i nyare tid. Avbildade och mytologiserade har de förknippats med fruktbarhet och aggression, kraftfullhet och makt, legender och gudar. Litet förvånande har, till skillnad mot i omvärlden, svensk forskning om brons- och äldre järnåldern inte uppmärksammat hjorten i någon högre grad. De har snarare setts som mytologiska väsen i grekisk/romerska och keltisk/germanska regioner längre ned i Europa och diskuteras först senare i norra

Skandinavien. Då framför allt i samband med de norröna källorna under yngre järnåldern och senare inom den tidiga kristendomen. Men som bildmotiv förekommer hjortdjur ganska frekvent under bronsåldern i förhållande till andra fyrfotadjur, de är avbildade på hällristningslokaler i Norrköpingsområdet och i Bohuslän. Djuren är lätt urskiljbara genom hannarnas stora, taggiga hornkronor och ofta verklighetstroga kroppsform. Hindarna kan däremot vara lite svårare att identifiera, liksom skillnaden mellan olika hjortarter (Nordén 1925, s. 145; Malmer 1981, s. 92; Bertilsson 1987). Dateringen av hjortristningarna är något oklar, och de kan ha tillkommit under olika perioder, men många anses tillhöra yngre bronsåldern (Ling 2008, app. 2, s. 271; Fredell 2010, s. 65). I Östergötland finns inristade hjortar särskilt i 'Leonardsberggruppen' runt herrgården Leonardsberg i Östra Eneby socken nära sjön Glan. Där är ett 25-tal tydliga hjortar avbildade, ibland parvis av hjort/bock och hind/get (Nordén 1925, s. 139; Selinge 1989, s. 152) (fig. 9). Motivmässigt är de ofta placerade intill skeppsbilder. I Bohuslän finns hjortarna ibland i jaktscener men också tillsammans med abstrakta figurer som cirklar, hjulkors och skålgropar, liksom människor, djur och skepp. Det tolkas då som att de har ingått i riter eller ceremoniella uppvisningar, återgivna på hällarna (jfr Ling 2008, s. 179). Att hjorten kan ha haft en större betydelse som rituellt representation än som rent

Fig. 9. Hällristning i Leonardsberg, Östra Eneby 84:1 (Östergötland). Foto: Peter Skoglunds samling SHFA. Svenskt hällristningsforskningsarkiv SHFA (beskuren). – Rock-carving from Leonardsberg, Östra Eneby (Östergötland).

jaktbyte under bronsåldern stöds av det faktum att substantiella mängder ben av hjort saknas. I södra och mellersta delen av landet förekommer ben och/eller horn av hjort (kronhjort, rådjur) i det osteologiska materialet, men i mycket liten grad just på boplatserna (Olausson 1992, tab. 5). Längre upp i landet, i Mälardalen, saknas de nästan helt i förhållande till annat vilt, som till exempel älg. Frånvaron här kan i och för sig tyda på en nedgång under brons- och järnåldern, orsaken är ännu oklar (Ericson et al. 2003, tab. 28). Intressant nog överensstämmer bristen på ben av hjort på bronsåldersboplatserna runt Mälaren med en motsvarande avsaknad av hittills kända hällristningar i regionen. Med ett, mycket osäkert, undantag finns de till exempel inte alls på det stora hällristningskomplexet i Enköping.

Bland de få svenska arkeologer som diskuterat hjorten i mytologiska sammanhang framträder särskilt Åsa Fredell och Thomas B. Larsson. De utgår båda från ett större geografiskt och historiskt perspektiv och i förhållande till kosmologiska fenomen. Fredell har studerat hjort- och hästmotiven i relation till cirkelfigurer, ofta tolkade som solfigurer, på hällristningar i Bohuslän och Galicien (2006; 2010). Hon lyfter fram några exempel från Monte Gurita, Barbanza med nära motsvarigheter på ristningar i Brastad, Backa i Bohuslän (2010, s. 63, fig. 4.1). Fredell föreslår att den i Sydeuropa sedan länge diskuterade existensen av en mytisk 'solhjort' introducerades på hällarna i Bohuslän under yngre bronsålder. Hon ser det som ett resultat av en selektiv kulturyttring i samband med ett handels- och idéutbyte av koppar och tenn längs

Fig. 10. Hällristning i Backa Brastad 18:1 (Bohuslän). Foto: Torsten Högbergs samling, Vitlycke museum. Svenskt Hällristningsforskningsarkiv SHFA (beskuren). – Rock-carving from Backa, Brastad 18:1 (Bohuslän).

Nordsjö- och Atlantkusten till Galicien (2010, s. 66) (fig. 10). Tilläggas kan att även Richard Bradley uppmärksammat kopplingen mellan (sol)cirkelfigurer och hjortristningar (kronhjortar), liksom de många hjortmotiven som helhet i Galicien. Han ser dem heller inte som avbildningar av jaktbyten. Bradley menar i stället att ristningarna haft en särskild kulturell betydelse för det omgivande samhället, baserat på djurens egenskaper vilka kan ha fungerat som metaforer för mänskligt beteende (1997, s. 202). Thomas B. Larssons utgångspunkt är gravar innehållande hjortfiguriner i Eurasien och det hettitiska Anatolien, där hjorten mytologiskt associerats med solen redan under tredje årtusendet f. Kr. Han menar att det är ur idégodset härifrån som man kan förstå fragment av den materiella kulturen i Skandinavien, däribland på hällristningarna. Larsson föreslår att hjorten är den äldsta dragaren av 'solvagnen', men att rollen senare under äldre bronsålder övertas av hästen i Skandinavien (1997, s. 37; jfr Arnz et al. 2000/2001).

Under yngsta bronsålder, och särskilt övergången till förromersk järnålder, vidgas tolkningsförslagen ytterligare i fråga om hjortdjurens mytologiska roll. En av dem är att se hjorten som offerdjur tillägnad en fruktbarehetsgudinna. Det kan bäst exemplifieras i det österrikiska

praktfyndet av en kittelvagn, *Kettelwagen*, från Strettweg från 600-talet f. Kr., Hallstatt D. Vagnen, en miniatyrmodell i brons, hittades år 1851 vid plogning av en redan då skadad storhög, en så kallad *Fürstengrab*. Scenen som utspelar sig på vagnen är tolkad som en offerprocession där en liten hjort med överdimensionerade horn leds fram mot sin död. Det sker i närvaro av en lång kvinnofigur som bär upp en (offer)skål. I den förstörda gravhögen fanns spår av flera gravsatta, och senare forskning har, i motsats till tidigare, betonat betydelsen av de mycket rika feminina smyckesfynden i högen. Tillsammans med hjort- och figuruppsättningen på vagnsmodellen ses det som tecken på att huvudpersonen i graven har varit en kvinna, kanske en prästinna (Egg 1996; von Steier et al. 2021). Markus Egg som diskuterat hjortens roll som offer i gravsammanhang utifrån Strettwegfyndet, anser att traditionen förmodligen gått längre tillbaka i tiden i Mellaneuropa. Möjligen kan den ha praktiserats inom urnefältskulturen från ca 1300 f. Kr. och framåt. Egg anför även exempel från olika håll i Euroasien där hjortar framställs som mytologiska dragdjur (se även Eibner 1980; Müller-Karpe 1985; jfr Castellucia 2017).

Längre fram i förromersk järnålder associeras hjorten med den hornbeklädd guden Cernunnos, härskaren över djuren, skogen och det vilda inom keltisk religion. Gudomen finns bland annat framställd på en av silverplattorna till Gundestrupkitteln, hittad på Jylland men troligen tillverkad i nuvarande Rumänien eller Bulgarien (Müller 1891; jfr Green 1992, s. 198; Fath 2011). Men även tidigare förekom hornbekläddnad på människor i hällristnings- och föremålsvärlden och som enskilt attribut tycks horn haft en särskild symbolisk betydelse i olika delar av Sydskandinavien. Horn, främst av kronhjort, är deponerade i våtmarker och mossar, ofta tillsammans med föremål, ben av djur och ibland av människa. En av fyndplatserna är mossen i Östra Vemmerlöv i Skåne varifrån kvarlevor av flera kvinnor och barn har identifierats, daterade till slutet av bronsålder och förromersk järnålder (Storå, Ullén & Drenzel 2020). Det är inte omöjligt att hjorthornen ska ses som *pars pro toto*-offer i samband med de rituella handlingar som försiggått vid våtmarkerna.

Tågaborghjortarna

Föreställningarna om hjorten som mytomspunnet djur går således att belägga såväl inom nuvarande Europa som utanför. I ett skandinaviskt sammanhang kan djuret kopplas samman både med solfigurer och i egenskap av offer, antingen hela hjorten eller dess horn i våtmarker. Argument för tolkningarna finns att hitta på de ovan nämnda hållristningarna och i våtmarksdepåer, på kittelfynd och i gravar. Frågan är då var de små bronsbjortarna från skånska Tågaborg passar in. Om de tidiga uppgifterna stämmer, att en bronsskiva och vagnsdelar ursprungligen fanns med i fyndet, ligger en tolkning av djuren som 'solhjortar' nära till hands i enlighet med Fredell (2010). Men till skillnad från ristningarna i Brastad Backa är de då betydligt äldre, samtida med den danska Trundholmsvagnen och därmed nära tolkningarna hos Larsson (1997). Det råder ännu ingen konsensus omkring dateringen av hjortar kombinerat med cirkelfigurer, liksom heller inte om uppträdandet av hjortar generellt som bildmotiv under brons- och förromersk järnålder. Möjligheten finns att kronologin i detta fall kan ha varit av underordnad betydelse. Långlivade myter och fragment av berättelser cirkulerar och transformeras på nya sätt. Olika versioner kan leva parallellt med varandra i olika sammanhang genom århundraden. (för diskussion om dateringen av hjort se Golan 1991, s. 63; Larsson 1997, s. 37; Costas Gorbena et al. 1999, s. 173; Fredell 2006; 2010, s. 54; Estévez & Veiga 2010, s. 24). I nuläget är det därför frestande att se djuren från Tågaborg som mycket ovanliga och tidiga representanter för idén om 'solhjortar', även om vi får konstatera att både solen och vagnen fortfarande saknas.

Det går naturligtvis att hävda att skillnaderna mellan hjortar och den i Skandinavien traditionellt vedertagna hästen inte spelar någon roll, att de är utbytbara som symboliska dragare i ritualer omkring (sol)cirkelfigurer (jfr Kaul 2004). Men tolkningen av hästarna till hjortar i Tågaborg gör att det går att se med nya ögon på fyndet. Det är ändå så att hjorten som djur, både i skriftliga och arkeologiska källor liksom i verkligheten, inte låtit sig domesticeras – det är ett vilt djur med inneboende kvaliteter som har tillskrivits speciella betydelser. Den ofta

respektingivande kroppsbyggnaden hos särskilt kronhjortar, liksom temperament och aggressivt revirbeteende i parningstider skiljer den från hästen. Det gör även rörelsemönstret och snabbheten. Dessutom har hjorttjurarna sina stora hornkronor som regelbundet fälls och växer ut igen, något som i tidiga nedteckningar uppfattades som ett avgörande bevis för fruktbarhet och återfödelse. Den hornlösa hästen låter sig i stället domesticeras och blir under loppet av äldre bronsåldern en integrerad och kontrollerbar del av hushållet som tam- och arbetsdjur på bosättningarna, även om den spelar en prestige-roll i andra avseenden (jfr Ullén 1996; Ericson et al. 2003; Ullén & Drenzel 2022; jfr Wittman 2023). Valet av hjort eller häst som dragare i myter och berättelser kan ha berott på vilket sätt människor interagerade med sin omgivning, närmare bestämt hur de föreställde sig att den kosmologiska ordningen bäst kunde upprätthållas; med hjälp av icke domesticerade djur eller med dem som låtit sig kuvas i samhällets tjänst.

Idag går det inte att se hur bronsålderns kulturlandskap tedde sig direkt runt Tågaborg, om fyndet låg isolerat i förhållande till gravar och bosättningar. Har det rört sig om en plats för rituell(a) nedläggning(ar) eller är de uppenbart slitna och fragmentariska föremålen en undan-gömd verkstadsdepå, avsedd för omsmältning av någon hantverkare? Fyndomständigheterna är alltför knappa och de topografiska uppgifterna det enda vi med större säkerhet kan uttala oss om. Hjortfigurinerna har legat nedgrävda i marken (mellan 0,5–0,8 m) på en kulle 35 meter över havet och kanske med utblick över vattnet. Sannolikt har de legat tätt tillsammans med yxor och spjutspetsarna som idag finns i fyndet även om inte heller det kan klart beläggas. Tydligt är däremot, anser vi, att konstgjutaren avsåg att tillverka hjortdjur: de till övervägande del bevarade klövarna, liksom förekomsten av urtag för sannolika horn på det bevarade djurhuvudet är argument för det samt, i vår tolkning, kroppsformen med den långa halsen. Hur skulpturerna sedan mottogs i det lokala samhället är en öppen fråga då vetenskapen om bronsåldersmänniskors tanke- och idévärld är fragmentarisk. För att bredda diskussionen är det därför angeläget att lyfta fram periodens hjortdjur i Skandinavien, de

förtjänar att bättre uppmärksammas och analyseras. Det gäller också deras horn som i många fall är deponerade i rituella sammanhang, både före och efter Tågaborgshjortarnas uppträdande.

Tack

Vi vill tacka Thomas Eriksson, Statens historiska museer, Martin Maeller, Museum für Vor- und Frühgeschichte, Staatliche Museen zu Berlin och Sarah-Julie Wittman, Universität Heidelberg för hjälp och tillgång till textmaterial. Vi vill också tacka SHFA (Svenskt Hällristningsforskningsarkiv) och ATA (Antikvarisk-topografiskt arkiv) för tillgång till bildmaterial.

Inventarienummer (förvärvsnr) för Tågaborgsfyndet

Tågaborgsfyndets föremål accederades på SHM vid tre olika tillfällen mellan åren 1900 och 1904:
SHM 11226 år 1900: häst med huvud/fid 90963, avsatsyxax/fid 882333, spjutspets/fid 882332.
SHM 11319 år 1901: häst utan huvud/fid 96964 och spjutspets/fid 882342.
SHM 12255 år 1904: två avsatsyxor/fid 882335, 882336 och två spjutspetsar/fid 882337, 882339.

Referenser

- Arnz, J., Farkas, A., Valtz Fino, E., 2000/2001. *The Golden Deer of Eurasia: Perspectives on the Steppe Nomads of the Ancient World*. New York.
- Bertilsson, U., 1987. *The Rock Carvings of Northern Bohuslän: Spatial Structures and Social Symbols*. Stockholm.
- Bradley, R., 1997. *Rock Art and the Prehistory of Atlantic Europe: Signing the Land*. London.
- Castelluccia, M., 2017. The kurgans of Chanlar and some thoughts on Burial custom in Transcaucasia during the Late Bronze-Early Bronze Age. *Ancient Near Eastern Studies* 54, 2017:121–141.
- Costa Goberna, F. J., Hidalgo Cunarro, J. M. & de la Pena Santos, A., 1999. *Arte Rupestre no sur da Ría de Vigo*. Vigo.
- Egg, M., 1996. *Das Hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark*. Mainz.
- Eibner, A., 1981. Darstellungsinhalte in der Kunst der Hallstatt-kultur. *Die Hallstattkultur*. Linz.
- Ericson, P., Kjellberg, A.-S., Åkermark-Kraft, A., Wigh, B., 2003. Osteologisk analys av djurbensmaterialet. Ullén, I. (red.). *Bronsåldersboplatsen vid Apalle i Uppland*. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Stockholm.
- Estévez, M. S. & Veiga, Y. S., 2010. Rock Art and Archaeological Excavations in Campo Lameiro, Galicia. Fredell, Å., Kristiansen, K., Boado F. C. (eds.). *Representation and communications: Creating an Archaeological Matrix of Late Prehistoric Rock Art*. Oxford.
- Fath, B., 2011. Geweih! – Gewiht? Deponierungen von Hirschgeweihen und Hirschdarstellungen in Brunnen und Schächten der vorrömischen Eisenzeit Mitteleuropas. *Archäologischen Information* 34/1:39–48.
- Fredell, Å., 2006. 'Solhjorten' fanns den? Barndon, R., Innselset, S. M., Klæbo Kristofferson, K., Klungseth Lödöen, T. (eds.), *Samfunn, symboler og identitet: Festskrift til Gro Mandt på 70-årsdagen*. Bergen.
- 2010. A Mo(ve)ment in Time? A comparative study of a rock-picture theme in Galicia and Bohuslän. Fredell, Å., Kristiansen, K., Boado F. C. (eds.). *Representation and communications: Creating an Archaeological Matrix of Late Prehistoric Rock Art*. Oxford.
- Green, M. J., 1992. *Dictionary of Celtic Myth and Legend*. London.
- Golan, A., 1991. *Myth and Symbol*. Jerusalem.
- Goldhahn, J., 1999. *Sagaholm: Hällristningar och gravritual*. Umeå/Jönköping.
- Jacob-Friesen, G., 1967. *Bronzezeitliche Lanzenspitzen Norddeutschlands und Skandinaviens*. Hildesheim.
- Kaul, F., 2004. *Bronzealderens religion. Studier av den nordiske bronzealders ikonografi*. Köpenhamn.
- Kristiansen, K. & Larsson, T. B., 2005. *The rise of the Bronze Age Society: Travels, Transmissions and Transformations*. Cambridge.
- Larsson, T. B., 1997. *Materiell kultur och religiösa symboler*. Umeå.
- Ling, J., 2008. *Elevated Rock Art: Towards a maritime understanding of rock art in northern Bohuslän*. Göteborg.
- Nordén, A., 1925. *Östergötlands bronsålder*. Linköping.
- Malmer, M. P., 1981. *A Chorological study of North European Rock Art*. Stockholm.
- Montelius, O., 1917 [facsimil 1987]. *Minnen från vår forntid*. Stockholm.
- Müller, S., 1891. Det store Sølvkar fra Gundestrup i Jylland. *Nordiske Fortidsminder* 1. Köpenhamn.
- Müller-Karpe, H., 1985. Antlers of the stag rein ring from Kish. *Journal of Near Eastern Studies*, vol. 44, no. 1, 1985:57–58.
- Olausson, D., 1992. The archaeology of the Bronze Age cultural landscape – research goals, methods, and results. Larsson, L., Callmer, J., Stiernquist, B., (red.). *The archaeology of the cultural landscape: Field work and research in a south Swedish rural region*. Stockholm.
- Oldeberg, A., 1974. *Die ältere metallzeit in Schweden I*. Stockholm.

- Selinge, K.-G., 1989. Östergötland. Janson, S., Lundberg, E. B., Bertilsson, U. (red.). *Hällristningar och hällmålningar i Sverige*. Janson, S., Lundberg, E. B. & Bertilsson, U. (red.). Stockholm.
- Storå, J., Ullén, I. & Drenzel, L., 2020. Splitting bodies: A close-up study of a South Swedish bog deposition from the Pre-Roman Iron Age. *Journal of Archaeological Science*, Reports vol. 34. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2020.102621>
- Ullén, I., 1996. Horse and dog in the Swedish Bronze Age: A close-up study of the relation of horse and dog to man in the Bronze Age settlement of Apalle. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 26. Mainz: 145–166.
- Ullén, I. & Drenzel, L., 2022. Nya analyser av Håga-högen. Zachrisson, T., Ullén, I. & Olausson, M. (red.). *Håga: Gravhögen och bygden från bronsålder till nutid*. Uppsala.
- von Steier, S., Fürhacker, R. & Modl, D., 2021. *Der Kultwagen von Strettweg – Eine Objektbiographie. Restaurierung und Rezeption einer archäologischen Ikone*. Universalmuseum Joanneum Beihelf 11/2021.
- Wihlborg, A., 1978. Sagaholm: A Bronze Age barrow with rock-carvings. *Meddelanden från Lunds universitets Historiska museum* 1977/1978:111–128.
- Wittman, S.-J., 2023. *Archäologische untersuchungen zum Pferd in der Frühen und Mittleren Bronzezeit Zentraleuropas*. Freiburg.
- Otryckta källor**
- Dr. Carl Wibling, brev 8 oktober år 1904 (SHM 12255). Antikvariskt-topografiskt arkiv (ATA), Helsingborg, Skåne.
- T. J. Arne, reseberättelse 11–18 oktober år 1904 (SHM 12255). ATA, Helsingborg, Skåne.
- Rekonstruktionsförslag, fig. 3 i texten. Bildmapp, SHM 11226/11319, neg. 2221:23. ATA, Helsingborg, Skåne.
- Neues Museum, Berlin (inv nr Xlb2869).

Summary

The hoard from Tågaborg is one of the most interesting Swedish finds from 1500–1300 BC (Montelius period II). Discovered during construction work, the hoard was found c. 0,5–0,8 m below ground on a hilltop in the present city of Helsingborg. It included two small horse-figurines, four spearheads and three axes, all cast in bronze. The Early Bronze Age dating is based on the spearheads and the axes. The objects were retrieved during the year 1895 but unfortunately sent to the Swedish History Museum several years later, between 1901–1904. The reason for this was that most of the objects were acquired by private collectors or antique dealers, possibly with the purpose to resell them later. In addition to the somewhat uncertain find circumstances, a few important objects from the hoard were lost during the road works according to the records. It was a circular bronze disc and parts of a miniature bronze wagon. They have never been found but are crucial in the discussion of the cultural meaning of the Tågaborg find since a famous miniature bronze model of a Sun chariot was discovered not far away in 1902. The Trundholm

chariot was unearthed in a peat bog in Trundholm, Denmark, on the other side of Öresund and dates to Montelius period II (as Tågaborg). It depicts a golden, decorated bronze disc (interpreted as a sun symbol), attached to a horse. The horse and the disc are placed on a small wagon. Since the discovery, a direct connection has been made between the well-preserved, impressing Trundholm model and the fragmentary Tågaborg find.

In 2002 replicas of the Tågaborg horse figurines were made for exhibition purposes along with a detailed assessment of their condition. The examination revealed that the horses' hoofs were designed as deer hooves. Besides, traces on the preserved head of one of the horses showed signs of fitting most probably for now lost antlers. Due to these observations, we suggest that the horse figurines of Tågaborg instead represent cervids (deer) within the *Cervidae* family. Myths and symbolism around cervids (stags) are well known outside Scandinavia, dating from the Stone Age onwards. In general, they are concerned with the particular qualities the animals

were perceived to possess. In Sweden, though, the ritual role of the deer has rarely been discussed for the Bronze and early Iron Age, with a few exceptions. Åsa Fredell and Thomas B. Larsson have made contributions from different points of departure, comparing rock carvings, graves and objects from Sweden, Galicia, and Anatolia. They both connect the representations of the animal to myths of the sun, but their opinions differ when it comes to chronological issues and so far, archaeological evidence in Sweden has been scarce. With the reinterpretation of the Tågaborg cervids the chronological discussion can be somewhat clarified, provided the missing

disc and parts of the wagon will be retrieved. The new interpretation will also have an impact on the typically read relation between the horse and the sun in Scandinavian myths. Though, the horse and the stag could be seen as 'interchangeable tools' in the sun myths, there are clearly differences in the way they appear and in their natural behaviour; the horse as a domesticated and controlled part of society versus the deer/stag as a non-domesticated, wild animal with antlers. In a sense it boils down to the relation between the tamed and the wild – and who would be able to control the movements of heaven (sun).